

HUMAN
SCIENCES.UZ

ISSN 3093-8961

www.humansciences.uz

INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI
JOURNAL OF HUMANITIES
ЖУРНАЛ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

2026

2-JILD | 4-SON

SAYT: <https://humansciences.uz>

HUMANSIENCES.UZ

№ 4 (2)-2026

INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI

JOURNAL OF HUMANITIES

ЖУРНАЛ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00 – TARIX FANLARI

Rajapov Mardonbek Qosimboy o'g'li
Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
E-mail: mardonbekoff@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5245-6021

Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich
Tarix fanlari doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: bahrom_bek@mail.ru
ORCID: 0000-0002-1266-1557

Saidboboyev Zokirjon Abdulkarimovich
Tarix fanlari nomzodi (Ph.D.). Professor.
E-mail: zsaidboboev@yahoo.com
ORCID: 0009-0008-3960-2427

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul
Iqtisodiyot fanlari nomzodi. Dotsent.
E-mail: xurdushev@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4984-0214

Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: bahriddin.bfa@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8591-6840

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: anvaravlokulovz@gamail.com
ORCID: 0000-0002-6683-8995

Norov Asror Egamberdiyevich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc).
E-mail: a.norov@ilmiy.uz

Ostonokulov Azamat Abdulkarimovich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: a.ostonokulov@tsue.uz
ORCID: 0000-0003-2792-3174

Rustamova Sayyora Xatamovna
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). V.b Dotsent.
E-mail: rustamova0302@mail.ru

Shadiyev Xamid Azimovich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: su9795744@gmail.com

Nasirov Egamkul Ismailovich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: e.nosirov@tsue.uz
ORCID: 0000-0002-9355-1973

Kuliboev Azamat Shonazarovich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: azamatkuliboyev@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3357-070X

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Turdiyev Bexruz Sobirovich
Falsafa fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: bekiuz0302@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3260-3327>

Bekbaev Rauf Rustamovich
Falsafa fanlari doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: rauf.r.bekbaev@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5072-3379

Yusubov Jaloliddin Kadamovich
Falsafa fanlari doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: yusubovjaloliddin@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1401-7997

Yuldashev Nurbek Normurodovich
Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
Katta ilmiy xodim.
O'zbekiston.
ORCID: 0000-0002-4628-8789

Eshnazarova Farida Jo'raqulovna
Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
Dotsent.
E-mail: faridaeshnazarova4@gmail.com
ORCID: 0009-0000-2496-4443

Parpiyev Muxammadjon Tolibovich
Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
Dotsent.
ORCID: 0009-0000-1869-9348

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Axmedov Oybek Saporbaevich
Filologiya fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: oybekakhmedov1978@gmail.com
ORCID: 0009-0003-3122-1973

Samigova Xushnuda Batirovna
Filologiya fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: kabsam@yandex.ru
ORCID: 0009-0005-2327-106X

Eshmo‘minov Asqar Allamurodovich
Filologiya fanlari doktori (DSc). Professor.
E-mail: asqar@list.ru

Axmedova Mehrinigor Bahodirovna
Filologiya fanlari doktori (DSc). Professor v.b.
E-mail: mexrisha82@mail.ru
ORCID: 0000-0003-1198-0326

Absalamova Gulmira Sharifovna
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: gulmirasharifovna@gmail.com
ORCID: 0009-0005-6105-4752

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna
Filologiya fanlari nomzodi. Dotsent.
E-mail: salaxiddinovamusharraf@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0534-5633

Ravshan Turakulovich
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). Professor.
E-mail: docravshanniyazov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6146-1789

Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: z.sanakulov@cspu.uz
ORCID: 0000-0002-6952-7738

Bawetdinov Muxammeddin Kazimbekovich
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD).
E-mail: b_muxammed@karsu.uz
ORCID: 0009-0007-9826-175X

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
Yuridik fanlar doktori (DSc). Professor.
E-mail: feruza.mukhitdinova@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1721-0189

Ilhombekov Jasurbek Ilxombek o‘g‘li
Yuridik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
Katta o‘qituvchi.
E-mail: jafarbak22@mail.ru
ORCID: 0000-0002-9867-3363

Imomov Nurillo Fayzullaevich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Professor.
E-mail: nurillo_1212@mail.ru
ORCID: 0000-0001-8090-842X

Pirmatov Otabek Shavkatovich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Professor v.b.
E-mail: pirmatov.otabek.89@inbox.ru
ORCID: 0000-0002-0774-661

Ismoilov Shuhratjon Abdusaminovich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: ismoilov.shuhrat80@mail.ru
ORCID: 0000-0003-0947-6163

Matkarimov Kudrat Kalandarovich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: qudrat1979uzb@gmail.com
ORCID: 000-0003-0396-4027

Xudaykulov Feruzbek Xurramovich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Dotsent.
E-mail: dr.profil14@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4940-3762

Hakimov Komil Baxtiyarovich
Yuridik fanlar doktori (DSc). Professor.
E-mail: professorkomilkhakimov@gmail.com

Kadirova Moxigul Xamitovna
Yuridik fanlar doktori (DSc). Professor v.b.
E-mail: m.kadirova@tsul.uz
ORCID: 0000-0003-1450-7542

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: bahtiyor.haqberdiyev@mail.ru
ORCID: 0000-0002-2208-7827

Erkulova Feruza Melikuziyevna
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: feruzaerkulovauzb@gmail.com

Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD). E-mail: zamira.sh@terdpi.uz
ORCID: 0000-0001-9870-6295

Oymatova Nilufar Mirjamolovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). E-mail: nilufar.oymatova@gmail.com

Eshchanova Xolida Xudayarovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). E-mail: eshchanovaxolida@gmail.com

Karshieva Dilbar Eshpulatovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
E-mail: d.karshiyeva1986@gmail.com

Raxmatov Otabek Urinbosarovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). E-mail: rahmatov.otabek@inbox.ru
ORCID: 0000-0003-1288-3042

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR

Turayev Abrar Saloxiddinovich
Siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
Dotsent. E-mail: ijtimoiy2017@mail.ru
ORCID: 0000-0003-1741-6857

INSONSHUNOSLIK FANLARI elektron
jurnali 2025-yil 6-iyunda 830912-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan
o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik
Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron
manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Olimova Sevara

“GO‘RO‘G‘LI” DOSTONIDAGI AN‘ANAVIY JAMIYAT MAROSIMLARINING TARIXIY-ETNOGRAFIK TAHLILI 6-10

Yuldasheva Shahlo

XVI – XIX ASRLAR XIVA XONLIGI ETNO- SIYOSIY TARIXI MUOMMOLARI (ETNOLOGIK TADQIQOTLAR ASOSIDA) 11-15

Abdullayeva Shoxnoza

“XORAZM MUSIQIY TARIXCHASI” ASARI – MARKAZIY OSIYO MUSIQIY SAN‘ATINI O‘RGANISHDA MUHIM MANBA SIFATIDA 16-22

Djabbarova Sevara

XORAZMDA ZIYORATGOH MADANIYATI: ISLOMIY VA MAHALLIY UNSURLAR UYG‘UNLIGI 23-26

Jumabekova Zarafshan

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA QAL‘AJIQ QAL‘A YODGORLIGINI QAYTA TIKLASH VA REKONSTRUKSIYA QILISH 27-31

FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING MORFOLOGIK TUZILISHI: QIYOSIY TAHLIL 32-41

YURIDIK FANLAR

Zokirov Shoxruxbek

QONUNCHILIKNI TIZIMLASHTIRISHNING SHAKLLARI VA ULARNING NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLAR SIFATIGA TA‘SIRI 42-48

Article / Original Paper

XORAZMDA ZIYORATGOH MADANIYATI: ISLOMIY VA MAHALLIY UNSURLAR UYG'UNLIGI

Djabbarova Sevara Muzaffar qizi

Ma'mun Universiteti NTM,

Tarix yo'nalishi magistratura talabasi

Email: s1406sevar@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Xorazm vohasidagi ziyoratgoh madaniyati tarixiy-etnografik va diniy-antropologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida muqaddas makonlar tizimining ikki asosiy qatlami turadi: islomiy tasavvuf, avliyo va qabr ziyorati bilan bog'liq diniy an'ana hamda suv, daraxt, buloq, kasb-hunar homiylari, urug'-jamo'a xotirasi singari mahalliy e'tiqodiy qatlamlar. Xorazm materiallari ziyorat amaliyoti sof "kanonik" yoki sof "xalqona" hodisa emasligini, aksincha, diniy me'yor, ijtimoiy ehtiyoj, tarixiy xotira va muqaddas geografiya kesishgan nuqtada shakllangan murakkab tizim ekanini ko'rsatadi. Pahlavon Mahmud, Said Olloquddin, Said ota, Hakim ota, Sulton Hubbi, Ambar-ona singari obrazlar va ular bilan bog'liq qadamjolar islomiy muqaddaslik tilini mahalliy tasavvurlar bilan birlashtirib, voha aholisining kundalik diniy tajribasiga chuqur singib ketgan.

Kalit so'zlar: Xorazm, ziyoratgoh, avliyo, xalq islomiyati, tasavvuf, muqaddas makon, Sulton Hubbi, Ambar-ona, Pahlavon Mahmud, diniy sinkretizm.

SHRINE CULTURE IN KHOREZM: THE HARMONY OF ISLAMIC AND LOCAL ELEMENTS

Djabbarova Sevara Muzaffar kizi

Master's Student, Department of History,

Mamun University NGO, Uzbekistan

Annotation: This article analyzes the shrine culture in the Khorezm oasis from historical-ethnographic and religious-anthropological perspectives. The research focuses on two main layers of the sacred space system: the religious traditions associated with Islamic Sufism, saints (awliya), and tomb visitation (ziyarat), alongside local belief layers tied to water, trees, springs, patrons of crafts, and clan-community memory. The Khorezmian materials demonstrate that pilgrimage practices are neither purely "canonical" nor purely "folk" phenomena. Instead, they constitute a complex system formed at the intersection of religious norms, social needs, historical memory, and sacred geography. Figures such as Pahlavon Mahmud, Said Olloquddin, Said Ota, Hakim Ota, Sulton Hubbi, and Ambar-Ona, along with their associated shrines, combine the language of Islamic sanctity with local beliefs, becoming deeply embedded in the daily religious experiences of the oasis population.

Keywords: Khorezm, shrine, saint (awliya), folk Islam, Sufism, sacred space, Sulton Hubbi, Ambar-Ona, Pahlavon Mahmud, religious syncretism.

DOI: <https://doi.org/10.47390/hum-i4v2y2026/n04>

KIRISH

Xorazm vohasi Markaziy Osiyodagi eng qadimiy madaniy hududlardan biri bo'lib, diniy hayot, tarixiy xotira va muqaddas makonlar o'rtasidagi murakkab munosabatlar aynan shu hududda juda yorqin shaklda kuzatiladi. Ziyoratgohlar tarmog'i vohaning faqat diniy xaritasini emas, balki uning ijtimoiy tuzilishi, kasbiy ixtisoslashuvi, ekologik sharoiti va tarixiy o'zini anglash tarzini ham aks ettiradi. Zamonaviy tadqiqotlarda Xorazmda kamida 35 ta ziyoratgoh

qayd etilgani, ularning bir qismi umumxalq miqyosidagi mashhur qadamjolar, bir qismi mahalliy jamoa xotirasiga bog'langan muqaddas joylar sifatida tavsiflanadi [5]. Xorazm materiali ziyoratgohni oddiy me'moriy obyekt deb emas, balki rivoyat, nasab, marosim, tabarruk predmet va amaliy ehtiyojlarni birlashtirgan tirik madaniy institut deb talqin qilish zarurligini ko'rsatadi.

Xorazm ziyoratgoh madaniyatini tushunish uchun "islomiy" va "mahalliy" qatlamlarni qarama-qarshi qo'yish yetarli emas. Avliyo qabrlarini e'zozlash, tasavvuf pirlari xotirasini saqlash, maqbara va masjidning bir makonda jamlanishi, duo va nazr amaliyotlari islomiy dindorlikning tarixiy shakllaridan biri sanaladi. Krisztina Kehl-Bodrogi tadqiqotida qayd etilishicha, sovetgacha bo'lgan Markaziy Osiyoda avliyolarni ulug'lash keng tarqalgan bo'lib, ziyoratgohlar ko'pincha shahar hududida, masjid va madrasalar yaqinida joylashgan; diniy ziyolilar ham bunday amaliyotni "islomning muqobil shakli" deb emas, yaxlit diniy tizimning tarkibiy qismi sifatida qabul qilgan [3]. Demak, Xorazm ziyoratgohlarini faqat "xalqona qoldiq" deya baholash tarixiy manzarani soddalashtirib yuboradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xorazmda islomiy muqaddaslikning shakllanishida tasavvufiy silsilalar, shayx-avliyolar va ularning maqbaralari markaziy o'rin egallagan. Hakim ota, Said ota, Najmiddin Kubro, Pahlavon Mahmud kabi siymolar nafaqat tarixiy shaxs yoki diniy arbob, balki voha xotirasida "baraka manbai", "homiy", "mushkulni yengillashtiruvchi" timsol sifatida yashab keladi. Kehl-Bodrogi Xorazmdagi diniy hayotni o'rganar ekan, mustaqillikdan keyingi davrda ham diniy amaliyotning katta qismi turmush davrlari, sog'liq, farovonlik va qut-baraka bilan bog'liq holatda yashab qolganini ta'kidlaydi [4]. Bunday xususiyat ziyoratgohni faqat aqidaviy markaz emas, balki kundalik ehtiyojlar bilan bog'langan ruhiy-madaniy resursga aylantirgan. Xorazm vohasida ziyorat qilinadigan makonlar ko'pincha diniy ta'limot, tarixiy rivoyat va amaliy manfaat uchligini birlashtiradi.

Mahalliy qatlamning kuchliligi Xorazm tabiiy muhiti bilan bevosita aloqador. Amudaryo bilan yashaydigan vohada suv hayot, rizq, ofat va najotning bir vaqtning o'zidagi ramziga aylangan. Zaynab Abidova tahliliga ko'ra, Xorazmning geografik, iqtisodiy va madaniy sharoiti suv unsurining diniy tasavvurlarda markaziy mavqega ko'tarilishiga olib kelgan; natijada daryo, buloq, suv bilan bog'liq rivoyatlar ziyoratgoh madaniyatiga singib ketgan [6]. Ana shu zamin qadimgi suv timsollari, hosildorlik va himoya haqidagi tushunchalarning keyinchalik islomiy avliyo va mo'jiza tili orqali qayta talqin qilinishiga imkon bergan. Xorazm ziyoratgohi ko'pincha maqbara devorlari ichidagina mavjud emas; u quduq, daraxt, tuproq, yo'l, qadam izlari, muqaddas tosh yoki tabarruk suv bilan birikkan holda yashaydi [5], [6].

TADVIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Sulton Hubbi bilan bog'liq kult Xorazmdagi islomiy va mahalliy unsurlar uyg'unligining eng yorqin namunasidir. Abidova qayd etgan dala materiallariga ko'ra, vohada Hubbi va G'oyib bobo nomlari bilan bog'langan ellikdan ortiq ziyorat joyi mavjud bo'lib, ular suv, Amudaryo va qutqaruv motivlari bilan chambarchas aloqador [6]. Tadqiqotda qadimgi suv homiysi haqidagi tasavvurlar islomlashuv jarayonida "Sulton Hubbi" yoki "Hubbi Xoja" qiyofasiga ko'chib, hagiografik adabiyot tarkibiga singib ketgani ko'rsatiladi [6]. Snesevning Xorazm materiallari ham ana shu qatlamni domusulmon e'tiqodlar qoldig'i sifatida qayd etadi [1]. Muhim nuqta shundaki, bu yerda eski qatlam yo'qolib ketmagan, balki yangi diniy til ichida yashashni davom

ettirgan. Natijada ziyoratchi uchun Sulton Hubbi bir vaqtning o'zida islomiy avliyo ham, suv va hayot bilan bog'liq qadimiy himoya timsoli ham bo'lib qolgan [1], [6].

Ambar-ona obrazi ham hududiy sinkretizmning sermazmun ko'rinishidir. Abidova maqolasida Ambar-ona Xorazm aholisi orasida ayollar homiysi sifatida juda ommalashgani, rasmiy musulmon talqinidan ko'ra xalq rivoyatlarida yanada faol va yaqin timsol sifatida gavdalangani ko'rsatiladi [6]. Snesev tadqiqotlari ham Ambar-onani qadimgi hosildorlik va ayollik timsollari bilan bog'liq semantik qatlamlar orqali sharhlaydi [1]. Ziyorat amaliyotida farzand tilash, ayol salomatligi, oilaviy tinchlik va nasl davomiyligi bilan bog'liq duolar, nazr va ramziy amallar ana shu obraz atrofida shakllangan. Diniy me'yor nuqtai nazaridan bu amallarning bir qismi bahsli bo'lsa-da, ijtimoiy antropologik nuqtai nazardan ular Xorazm jamiyatining jinsiy-rolli tajribasi, oilaviy qadriyatlari va muqaddaslik haqidagi tasavvurini yoritadi [5], [6].

NATIJALAR

Xorazm ziyoratgohlarida muqaddaslik ko'pincha aniq ijtimoiy funksiyalar bilan birikadi. Said ota haqidagi rivoyatlar dehqonchilik, ovchilik, dastlabki o'troqlik va xo'jalik tartibi bilan bog'langan; Hazrat Ali nomiga nisbat berilgan joylarda esa farzand, kasb va shifo bilan bog'liq amallar uchraydi [6]. Abidova keltirgan materiallarda childless women tomonidan Ali maqbarasiga borish, ramziy belgilarga qarab niyat qilish, muayyan kasb vakillarining himoya izlab nazr qilishi qayd etilgan [6]. Snesevning tasnifida ham Xorazm avliyolari ayrim kasb va mashg'ulotlar homiysi sifatida qabul qilingan [1], [2]. Mahalliy jamiyat muqaddaslikni abstrakt aqidaviy tushuncha sifatida emas, hayotiy zaruratlar bilan bog'liq foydali kuch sifatida idrok etgan. Demak, ziyoratgoh madaniyati vohada diniy e'tiqod va amaliy yashash strategiyasining kesishgan nuqtasiga aylangan [1], [2], [6].

Mahalliy ziyorat amaliyotining yana bir muhim belgisi tabarruk obyektlar tizimidir. Daraxtga latta bog'lash, quduq yoki buloq suvini shifobaxsh deb bilish, maqbara eshigi, ustuni, tuprog'i yoki atrofidagi toshlarni "muborak" deb qabul qilish singari holatlar faqat Xorazmga xos emas, biroq vohada ular juda barqaror shaklda saqlangan. Madaliev ziyoratgohlarning tabiiy va qurilgan turlarga bo'linishini, ayrim muqaddas joylarda daraxt, quduq, tosh singari tabiiy unsurlar markaziy ramzga aylanishini ko'rsatadi [5]. O'sha maqolada latta bog'lash ziyoratchi bilan muqaddas joy o'rtasidagi ramziy aloqa, niyat va orzuni mahkamlash belgisi sifatida sharhlanadi [5]. Diniy huquq nuqtai nazaridan bunday amallarning hammasi bir xil baholanmaydi, biroq ularning yashovchanligi muqaddaslikning faqat matn orqali emas, seziladigan makon, predmet va tana amaliyoti orqali ham idrok etilishini anglatadi [5], [6].

Xorazm ziyoratgohlarini faqat qishloq yoki "chekka" hudud madaniyati bilan bog'lash to'g'ri emas. Xiva ichki shahri — Ichan qal'a — tarkibidagi Pahlavon Mahmud, Sayid Olloquddin, Sherg'ozixon singari maqbaralar islomiy me'morchilik va muqaddas xotira birikmasining shaharlashgan shaklini namoyon etadi. UNESCO tavsifida Ichan qal'a 51 ta monumental inshoot va 250 turar joyni saqlagan tarixiy hudud bo'lib, undagi Pahlavon Mahmud, Sayid Allavuddin va boshqa maqbaralar Markaziy Osiyo islom me'morchiligining yuksak namunalari sifatida ko'rsatilgan [6]. Pahlavon Mahmud ziyoratgohi zamonaviy tasniflarda ham mahalliy emas, keng mintaqaviy shuhrat qozongan umumiy turdagi qadamjo sifatida baholanadi [5]. Shaharning markaziy muqaddas makonlari tasavvuf, sulolaviy xotira, siyosiy legitimatsiya va xalq ehtiromining bir nuqtada jamlanganini ko'rsatadi.

Xorazmdagi ziyorat madaniyatida “me’oriy islom” bilan “xalqona amaliyot” o’rtasidagi taranglik ham tarixiy haqiqatdir. Kehl-Bodrogi maqolasida sovetgacha davrda ziyoratgoh, masjid va madrasa qat’iy ajratilmagan birlik sifatida tasavvur qilingani, sovet hokimiyati esa aynan shrine-based diniy faoliyatni huquqiy makondan siqib chiqarishga uringani qayd etiladi [3]. Madaliev va esa mustaqillikning dastlabki yillarida qabrni o’pish, sham yoqish, ruh chaqirish maqsadida ayrim amallar bajarish, qabr ustida jonliq so’yish singari holatlar diniy ulamolar tomonidan tanqid qilinganini ko’rsatadi [5]. Ana shu ikki ma’lumot Xorazm ziyoratgohlarini doimiy muzokara maydoni sifatida ko’rsatadi: bir tomonda shariatga moslashtirishga intilish, ikkinchi tomonda avlodlar davomida shakllangan mahalliy marosimiy tajriba turadi. Uyg’unlik jarayoni aynan ana shu bahs va moslashuv orqali shakllanadi [3], [5].

XULOSA VA MUNOZARA

Xorazmda ziyoratgoh madaniyati uzoq tarixiy qatlamlar qo’shilishidan hosil bo’lgan murakkab diniy-madaniy tizimdir. Tahlil natijasi shuni ko’rsatadiki, voha ziyoratgohlari bir tomondan tasavvufiy silsilalar, avliyo qabrlarini ulug’lash, duo va tavassul singari islomiy amaliyotlarga tayansa, ikkinchi tomondan suv, daraxt, quduq, hosildorlik, ayollik himoyasi, kasb homiysi va mahalliy rivoyat singari qadimiy tasavvurlarni ham o’zida saqlaydi. Sulton Hubbi, Ambar-ona, Said ota, Hazrat Ali bilan bog’liq qadamjolar ana shu semantik qo’shilmalar natijasida shakllangan. Pahlavon Mahmud singari mashhur maqbaralar Xorazmda muqaddaslik shaharlashgan va me’moriy jihatdan yuksak darajada ifodalanganini ko’rsatadi. Xorazm materiali islomlashuv jarayonini eski qatlamlarning to’liq yo’qolishi sifatida emas, ularning yangi diniy til ichida qayta ma’nolanishi sifatida talqin qilishga asos beradi. Ziyoratgoh madaniyati vohada hozir ham e’tiqod, xotira, ijtimoiy birdamlik va hududiy o’zlikni birlashtiruvchi muhim institut bo’lib qolmoqda

Adabiyotlar/Literatura/References

1. Снесарев Г. П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. М.: Наука, 2019. 336 с.
2. Снесарев Г. П. Хорезмские легенды как источник по истории религиозных культов Средней Азии. М.: Наука, 2013. 213 с.
3. Kehl-Bodrogi K. Who owns the shrine? Competing meanings and authorities at a pilgrimage site in Khorezm // *Central Asian Survey*. 2016. Vol. 25, No. 3. P. 235–250.
4. Kehl-Bodrogi K. “Religion is not so strong here”: Muslim religious life in Khorezm after socialism. Berlin: Lit-Verlag, 2018.
5. Madaliev Kh. A. Classification of pilgrimages and the phenomenon of holiness (on the example of Uzbekistan) // *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2021. Vol. 11, No. 8. P. 466–471. DOI: 10.5958/2249-7137.2021.01838.3.
6. Abidova Z. K. Myths and legends about the saints of Khorezm // *EPR International Journal of Multidisciplinary Research*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 50–52.
7. Раджапов, Мардонбек. "История развития искусства бахши в Хорезмском оазисе." *Общество и инновации* 2, no. 2/S (2021): 591-595.
8. Ражапов, Мардонбек. "Труд Беруни «Осор ул-бакия» является важным источником для изучения истории эпохи афригов." *Library 1* (2024): 122-125.
9. Yusupov, S. (2026). AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA XORAZM SHAHARSOZLIK MADANIYATI TARAQQIYOTINING NATIJALARI. In ILMIYARXIV. <https://ilmiyarxiv.com/index.php/preprint/preprint/view/29>

SAYT: <https://humansciences.uz>

HUMANSIENCES.UZ

№ 4 (2)-2026

INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI

JOURNAL OF HUMANITIES

ЖУРНАЛ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

INSONSHUNOSLIK FANLARI elektron jurnali 2025-yil 6-iyunda 830912-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com